

POUTNÍCI
MILOSTIVÉHO LÉTA

PETRARCA

HENRY MASSOUL

DVA POUTNÍCI

MILOSTIVÉHO LĚTA

PŘELOŽIL

DR. FRANT. ODVALIL

VE STARÉ ŘÍŠI NA MORAVĚ

MCMXXV

DŮSTOJNÉMU PÁNU
P. ANTONÍNU VRTIČKOVÍ,
FARÁŘI VE STARÝCH OHNIŠTANECH
A
PŘÍZNIVCI
DOBRÉHO DÍLA,
NA PAMÁTKU ŘÍMSKÉ POUTI
V MILOSTIVÉM LÉTĚ
MCMXXV
VĚNUJÍ
VYDAVATELÉ

Deh peregrini che pensosi andate
 Forse di cosa, che non v'è presente . . .
 DANTE, *La Vita Nuova*, Cap. XLI.

Roku Vtělení Našeho Pána tisícího třístého padesátého, na všech špatných cestách, jež toho času vedly do Říma, jen se hemžilo poutníky. Ačkoliv podle toho, co praví messire Jan Froissart, „dobrá třetina světa“ vymřela nemocí, „jež se prohlašuje za epidemii“, Florentin Matteo Villani tvrdí, že se nalézalo stále v hlavním městě křesťanstva „na Hod Boží Vánoční a ve dnech následujících, a v postě až do Velikonoc k svatému Vzkříšení tisíc tisícův až dvanáct set tisíců, potom na Nanebevstoupení a na Boží Hod Svatodušní více než osm set tisíc věrných

křesťanů, a cesty byly jimi pokryty ve dne v noci".¹

Již roku 1300, za prvního obecného Milostivého Léta, jež vyhlásil Bonifác VIII.,² romelové chvátali k hrobu svatého Petra, nespočetní jako písek mořský (*sicut arena maris*).³ Ve své ubohé latině spisovatel *Kroniky města Asti* Vilém Ventura vypravuje, že papež dostal od nich nesmírné summy peněz, „neboť dnem i nocí dva klerkové stáli u oltáře Svatého Pavla, majíce v rukou hrábě, jimiž shrabovali nesčetné penězstvo“ (*die ac nocte due clerici stabant ad Altare Sancti Pauli, tenentes in eorum manibus rastellos, rastellantes pecuniam infinitam*).⁴

Kronikáři rádi mají všeho „míru osutou, natřesenou“. Giovanni Villani ve svých *Florentinských Dějinách* odhadl počet poutníků roku 1300 na dvě stě tisíc denně;⁵ jeho bratr Matteo po něm usoudil vhodným zvýšiti toto číslo. Možno se přii o tyto výpočty; po šesti stoletích bylo by však marno chtít je

opravit. Přidržíme se tedy našeho vyjádření, pohodlného a správného: V Jubilejním roku MCCCL hemžilo se v Římě poutníky.

A vizte proč.

Dobří ti lidé, kteří žili kolem středu století XIV., byli neobyčejně zkoušeni. Petrarka vy počítává v jednom ze svých *Latinských Listů* zla, jež se vrhla té doby na lidský rod. Ne zdržuje se při povodních, bouřích a požárech, které zničily „celá města až do základů“. Nešíří se ani tak o válkách, jimiž svět „hořel a plál“, ani o *Rotách* vojenských dobrodruhů, kteří již tehdy probíhali zeměmi italskými, pleníce a vydírajíce na městech výpalné, zakládajíce oheň do obydlí a kazíce vinice. Nečiní než zmínku o *generale mortalità, epidemii* čili *schwarzer Tod* (Černé Smrti) kronikářů, jinak řečenou černý mor — *pestis inguinalis*, — jenž, byv zanešen z Východu na Sicilii janovskými plavci na podzim roku 1347., zpustošil Itálii, Německo a Francii, a vylidnil zvláště Sienu, Pisu, Florencii a Bologni. Tato

metla byla popsána Boccaciem na definitivních stránkách, jež kde kdo zná.⁶ Petrarka v listě svému příteli *Sokratovi* z 11. června 1351 mluví zvláště o zeměřesení, jež 10. září 1349 zpustošilo celý polouostrov, kymácelo Alpami a bylo pocíťeno i v Bavorsku. Jeho svědectví souhlasí se svědectvím Mattea Villaniho.⁷ V Římě všechny budovy byly více méně poškozeny; basilika Dvanácti Apoštolů se zpola sesula, štít Svatého Jana Lateránského se sřítil, kostel Svatého Pavla byl skoro zničen. Tato poslední událost jistě zachvátila obyvatelstvo zvláštní hrůzou, jako požár Svatého Jana Lateránského 6. května 1308. Petrarka, jehož není možno pokládati za po-
věřčivého, připomíná při tom slovo Pliniovo: Když *caput mundi* začne se kolísati, jest to pro celý svět předzvěstí velikých pohrom.

Představte si stav ducha člověka středověkého v těchto souženích, strach toho ubohého štvance, jímž hlubší člověk se vždy cílí na této zemičce, jeho vznícenou obraznost,

jeho třesnutí, když sběhl se základů Čekání, jeho mátohy a všechna poblouzení jeho asketismu, když se vymkl ze své jasné zřízenosti Světců, nebo všechno překypění jeho smyslnosti. Tak byl rozechvěn jako v předvečer roku tisícího, a znovu stávély se mu na mysl předpovědi Apokalypsy a předtuchy Řehoře Velikého. Měl opravdu *velké oči* a nečekal nic menšího než konec světa a Poslední soud.

Nuže papež, jenž se jmenoval Klement VI. a bydlel tehdy v Avignonu, zkrátiv na prosby Římanů⁸ lhůtu, určenou tradicí nebo vůlí Bonifáce VIII., vydal roku 1343. bullu, podle níž svaté Odpustky měly býti uděleny jako Milostivého Léta MCCC všem křesťanům, kteří by putovali do Říma, zpovídali se a navštívili podle předpisů Církve basiliky Svatého Petra, Svatého Jana Lateránského a Svatého Pavla za Hradbami. A tak se stalo, že mužové i ženy všech stavů a všech hodností, žádostivi dosáhnouti milosti nebes, sbíhali se k velikému Milostivému Létu

MCCCL, „v zástupech podivuhodných a neuvěřitelných“.⁹

Podobně i messire Petrarka pojal úmysl jít do Říma, aby se kál za své minulé viny, aby se upevnil ve svém nynějším rozhodnutí k životu přísnému a zdrženlivému, a aby si zasloužil věčnou blaženost vedle Paní srdce svého, která, odšedši před nedávnem s tohoto na onen svět,¹⁰ noc jak noc navštěvovala ho ve snu.

Básník opustil Avignon 20. listopadu 1347. Trápen jsa nepokojem ducha a těla, který mu nedoprával oddechu a jenž ho vlekl jednoho dne až v končiny daleké Germanie,¹¹ bloudil po tři léta v Lombardii a Benátsku, klusaje na koni z Parmy do Verony a z Verony do Parmy, navštěvuje přátele nebo hledaje staré rukopisy ve Ferrare, v Mantue, v Padue, a nose po všech místech v hloubi své hrudi palčivou bolest své marné lásky. V měsíci lednu 1348., zdržuje se ve Veroně, sedě samotěn ve svém librării, pocítil náhle pod svýma nohama otřes

půdy a viděl, jak jeho knihy v policích narážely o sebe a padaly; ihned vyšel ven, a ačkoliv zemětřesení nebylo pro něho ničím novým, vzezření jeho služebníků a mimojdoucích, kteří prchali ulicemi, *měníce barvu jako lidé, kteří mají zemřít*, velmi ho poděsilo. Ale nejkřutější rána dolehla naň 19. května 1348. v Palermě, když zvěděl o smrti té, která více než dvacet let naplňovala jeho srdce melancholií, jež ho tak sladce „ztravovala“.¹²

Potom přišla i jiná truchlení. Kardinál Jan Colonna, jeho protektor v Kurii, Franceschino degli Albizzi, Sennuccio del Bene,¹³ Mainardo Accusio, ráz na ráz opouštěli ho na této zemi, odebíraje se na věčnost.

Zvláště smrt tohoto Mainarda, člověka nevinného, zavražděného rejthary několik mil od Florencie, když přicházel z Avignonu, a prošel zdráv a bez úrazu „sveřepými lidmi Rhodanskými“ a soutěskami Alpskými, napadanými zbrojnou chasou, tato surová smrt přítele nejvíce pohnula ho k tomu, že se

vážně zamýšlel nad poutníky, jimiž se cesty netrhly.

Prozatím však nespěchal vydati se na tuto pout.

A to proto, poněvadž i ve Francescu Petrarcovi podobně jako i ve svatém Augustinovi a bezpochyby ve všech bytostech lidských zápasily spolu dvě různé, sobě navzájem nepřátelské přirozenosti. Neboť přes všecku svou lásku ke svobodě a přes touhu po umrtvování přece se jaksi nemohl rozhodnouti, aby se rozloučil s velkopanským životem, jaký mu totiž jeho proslulost jakožto básníka, řečníka a historika¹⁴ zajišťovala u drobných samovládců lombardských.¹⁵

V kronikách současníků čteme o „obtížích zimy“, jimiž na špatných cestách Itálie trpěli poutníci v zimních a jarních měsících onoho roku 1350., který byl neobyčejně chladný a deštivý. Popisuje se tam, jak nepohodlné byly hostince u cest, jak časté byly loupeže, jak mnoho bylo pocestných obraných a oloupe-

ných na církevním území „per praedones, latrones, ac piratas“. Na velké zimní mrazy a na jarní deště a zátopy přišla náhle „nezřízená“ vedra letní.¹⁶

Zkrátka, messire Francesco se z Parmy na cestu do Říma vydal teprve v polovici října, když nastal odliv drobnějšího lidu poutnického na venkov, na žně a na vinobraní, a laskavé podzimní slunce začalo rozlévat po cestách své vlahé bledé paprsky.

Marně se byl v jednom z básnických svých listů namáhal, aby přiměl Guillelma de Pastrengo, svého přítele a kdysi hosta ve Vaucluse, by putoval s ním. Tento autor spisu *De viris illustribus* si pěkně seděl za kamny ve Veroně; marná byla návnada odpustků, marny květnaté rozklady messire Francesca; nezmohl se na to, aby odolal našeptávání ženy a dcerky, které se děsily tak dlouhé cesty.¹⁷

Poeta bral se Florencií, kde se setkal s Boccacciem. Někdo by si snad myslel, že

besedování s autorem Decameronu nebylo právě nejvhodnějším úvodem pouli kanovníkovy. Ale nehledě ani k tomu, že duchovní šat se jen velmi zlehounce držel ramen Petrarcových, pravdě podobno jest, že on v Boccacciovi spíše než autora *Sta novel*¹⁸ viděl tvůrce *Teseidy* a *Ninfale fiesolano*, učence zamilovaného v literaturu světskou, tak jako byl sám. Oba mužové, než se rozloučili, navázali přátelství, které pak potrvало až do smrti obou.¹⁹

A nyní si představme našeho poutníka na cestě, blížícího se věčnému městu.

Jede koňmo, podle něho jede starý kněz, zamlklý a vážný, hově si na tlustém hřebci, a spanilý mládeneček, který se snaží ze všech sil rozveseliti své spolupoutníky. Několik služebníků jelo napřed, starajíce se o bezpečnost cesty a zaopatření tří poutníků;²⁰ vyžadovala toho móda, neboť o tom, jaký kdo pán, soudilo se již tehdy podle oblaků prachu, které cestovatelé vzdouvali po silnicích.

Messire Petrarca jede zamyšlen. Výmluvnost mladičkova, která zajisté není ani bez ducha ani bez učenosti, nestačí zahnat starost s jeho čela. Jako kdysi na vrcholu hory Ventoux²¹ poeta v duchu promýšlí celý svůj život, váží všechny své chyby v přísném zpytování svědomí. Vzpomíná prvních let svého mládí, utracených v mrzkých místech a v rozpustilých láskách veselých let studenských v Montpellieru, Bologni a Avignonu. Vidí se se svým bratrem Gerardem ve franském Babelu. Starší tento bratr, uchýliv se do kartouzy v Montrieu u Marseille, dávno již zapomněl dřívějšího koketování a písní Sirén rhonských; stav se vojínem Kristovým a jsa dlouhým cvikem již vyzkoušen, pohrdá marnostmi a zabil ve svém srdci touhu po věcech pomíjejících...²²

Messire Francesco právě až sem dospěl ve svém rozjímání, když objevil se na cestě hlouček lidí, vracejících se již z Říma. Jest mezi nimi paní či slečna tak roztomile oděná

cestovním pláštěm, že v okamžiku, kdy projíždí mimo, poeta se nezdrží a spočine na ní pohledem plným obdivu. Podle vlidné tváře a sladkého hlasu poznává dámu z Francie... Vzdychne, požehná se, v duchu vykoná krátkou modlitbu a upadá zas do svého snění.

Na *Ni* myslí nyní, tak jako myslívá tak často od onoho dávného dne 6. dubna r. 1327., kdy vstoupiv zrána do kostela Klárisek v Avignonu, při spaření plavých vlasů, pokrytých lehkým závojem, čisté tváře, skloněné v modlitbě, a víček s dlouhými brvami, v cudnosti a soustředěnosti ducha sklopených,²³ pocítil onen *úžas*, který dle básníka jest prvním znamením veliké lásky.²⁴ Ale dnes, myslí-li na Lauru, činí tak proto, aby na sebe žaloval. Vzpomíná na vše, co podnikal, aby mladou dívku strhl do propasti. Prosby, lichotky a lsti, všeho zkusil, aby ji svedl...²⁵

A zatím hlas, který v jeho nitru mluví, ještě víc se ztišuje k výčitkám ještě vážnějším. Vzpomíná na mrzkosti, do nichž se vrhl, mině

tak uniknout kouzlu krásných očí a uvarovati se boje vysilujícího a marného. Za Laurou, plnou sice něžného soucitu, ale nepřístupnou, vidí onu druhou, Provenčalku se zrakem tmavým a rty vřelými, maitressu, která večer přicházela obléhat jeho dvěře,²⁶ stvoření to smyslné a podlézavé, které na věky zůstane zapadlé ve stín hanlivého tajemství... A přece jest to tato žena, která mu dala jeho dvě děti, Jana a Františka... A jím a pro něj mnoho trpěla...

A nestálé srdce básníkovy kleslo i k jiným hanebnostem. Domnívaje se vždy nabýti tak své svobody, běhal jen z „žaláře do žaláře“.²⁷ Ba i nyní po smrti Laury, za ona poslední dvě léta, nejbolestnější to léta jeho života, kdy vážný a sladký zjev Paní, „skrže níž povstal v jeho srdci takový boj“,²⁸ se skoro každé noci skláněl nad jeho lůžkem, i nyní opozděná vášeň, stejně vřelá jako vášně mládí, strhla jej znovu na stezky potupné. A marně prosil svou Paní, jejížto rysy

nyní tak rády mu splývaly s rysy Panny Marie, aby jej držela, aby jej zachránila; zhoubné půvaby krásné Ferraňanky jej unesly...²⁹

Ale nezůstávala-li na konci všeho účtování nejhorším hříchem jeho života přece jen láska k Lauře? Nebudou-li osidla, jež kladl ctnosti této manželky a matky, zmatek, jež způsobil v této duši křesťanské, v očích věčného Soudce jeho největším zločinem?³⁰

Tak uvažoval Petrarca sám u sebe cestou do Říma.

Někdy si vytýkal i jinou velkou vášeň životní, vyhledávání slávy lidské. Zdaž ještě i před nastoupením pouťi v Parmě netrávil dny a noci pořádáním a pilováním svých veršů v jazyce lidovém? A kam míří takové starosti? I nejslavnější básník musí umřít. Napřed zhyne smrtí, společnou všem lidem. Potom pozvolna uhasíná jeho sláva, propadá se jeho hrob, smazávají se nápisy vyryté do mramoru hrobky. Toť jeho *druhá smrt*. Konečně i jeho dílo, jako vše na světě,

je zasvěceno zkáze a během staletí upadá v prach. A to jest *třetí smrt* básníková. Všecko jest jen marnost.³¹

Jednou zrána však přece zjev rozjasněné krajiny na několik okamžiků povzbudil ducha našeho poutníka. Bylo to, když vyjeli z Bolseny, na cestě k Viterbu. V pravo jezero se svými dvěma ostrůvky drželo ještě pod závojem par. V dálce špičatý vrchol na Montefiascone se zbarvil růžově, kdežto po levé straně stupňovitě se zdvihaly Apeniny, ještě plné stínů. Vzduch byl lehký a svěží. Básník se rozhlížel kolem sebe. V prvních měsících jubilejního roku tu tábořili poutníci. Na neobděláných polích, popleněných válkou a vylištěných morem, bylo viděti sledy tábořišť, černé zbytky ohnišť. Hospodští mluví o pravých armádách Němců a Uhrů, které se hnaly na jejich improvizované hospody, žádající chleba, slaniny, vína, obroku. Těch lidí bylo tolik, že bylo velmi nesnadno je obsloužiti a že bylo třeba počkati až od-

táhnou, aby se mohlo po stolech sesbírati, co tam nechali na zaplacení.³²

Poslední poutníci byli většinou lidé z vyšších vrstev z druhé strany Alp a z daleka.³³ Byli mezi nimi Iberové a Bretoňci, Řekové, ryšaví Švábi,³⁴ Germáni ze severu v dlouhých tunikách, Francouzi elegantně upjatí v kabátcích, na hlavě s kuklicemi, s pěknými koňmi. Občas messire Petrarca poznával po splývajících účesech nebo po pletencích, stočených na vrchu hlavy, dámy florentské, ženy to neb dcery bohatých kupců. Všiml si, že jej od Říma dělí jen pět dní cesty, a v hloubi duše mu tryskl pramen naděje.

„Hle“, řekl si, „po páté cestuji do věčného města. Po prvé jsem tam jel před čtrnácti roky z pouhé touhy, uviděti podivuhodnosti toho města. O několik let později mne tam po druhé táhla trochu předčasná touha po vavřínech básnických. Třetí a čtvrtá cesta měly zjednatí pomoc mým pronásledovaným přátelům. Tať poslední pout pak bude šťast-

nější, poněvadž jediným jejím účelem jest má spása věčná.“³⁵

Takovým tedy vážným a poešujícím myšlenkám se poeta oddával.

V tom kůň starého abbé, klusající mu po levici, trápen jsa rojem komárů, častých na břehu jezer, začal vyhazovat jak divoké hříbě. Messire Francesco, pohřížený ve svých nových myšlenkách, toho nedbal, a tu mu okované kopyto hřebcovo dalo takovou ránu pod koleno, že hlasitě vykřikl. Druhové se hned sběhli kolem něho; pomohli mu s koně, obnažili raněnou nohu. Objevil se otisk podkovy, hluboce vtisknutý na holeni pod kolenem v rozmačkaném a krvácejícím mase. Kolem dokola nebylo človíčka. Museli se odhodlat k jediné možnosti, jeti až do Viterba. Rána byla zhruba zavázána, vysadili raněného opatrně na jeho sedlo a nastala další pout zdlouhavá a nekonečná, neboť i slunko bylo již vysoko a pálilo jako v létě. Malá karavana dospěla do Viterba k večeru dne 16. října, po

mnohých zastávkách, které však raněnému nebyly nijak ulehčením, nýbrž spíše větším utrpením. Petrarca ostatně měl jen jedinou touhu, dostat se totiž do Říma samého. Ačkoli mu druhové radili jinak a rána vyhlížela zle, přece po horečné noci trval na svém úmyslu bez odkladu dokončit svou pout. Utrpení bylo v očích jeho cestou spásy.

První budovou z věčného města, která se ukázala tomu, kdo v oné době přicházel do římské Campagny od severu, od Ponte Molle,³⁶ nebyl žádný kostel, místo modlitby a odpuštění, nýbrž feudální věž, symbol moci a ducha válečného. Ne kupole svatého Petra, nýbrž *Torre delle Milizie*, stojící na úbočí Quirinalu a ovládající město, tak jako ovládá i římské dějiny středověku.³⁷ Ostatně čím více se poutník blíží městu, tím lépe rozeznává i jiné věže. I Campagna sama se jimi jeví. Messire Francesco by byl snadno za hradebními zdmi poznal *Roccu Contiův*,³⁸ blíženkyni to zmíněné Milizie, kdyby nebylo právě bý-

valo lonské zeměřesení shodilo její trojhroté cimbuří i celé horní patro. Více zblízka bylo i na *Milizii* vidět mnoho způsobené škody.³⁹

Nechme naše poutníky projeti *Portou del Popolo* do města a ubohého básníka se usadit ve skrovné hospodě, aby svou nohu svěřil rukám chirurgů a masťm a náplastím lékárníků. Zanechejme jej bez milosti jeho špatnému humoru, způsobenému skličující nečinností, a s lítostí, že nám on nemůže být vůdcem, poohlédněme se po Římě, dříve než se s ním po jeho uzdravení připojíme k zástupům poutníků.

II

Jacent domus, labant moenia,
templa ruunt, sacra pereunt,
calcantur leges . . .

(Petrarca k Urbanovi V.)

Abychom si představili, jak vyhlížel Řím v první polovici čtrnáctého století, musíme si vzpomenouti, jakou politickou situaci vytvořilo dobrovolné vyhnanství papežů. Byla to vlastně anarchie. V dějinách měst italských středního věku možno snad jmenovat jen ještě Sienu, která by byla zakusila osudů podivnějších a zkušeností neobyčejnějších. Roma, vdova po papežích, po půl století neví, jaké vládě se odevzdati. V úpadku dvou mocností, které ve středověku kouzlem svého jména chtěly vládnouti světu, —

papežství a císařství, — byl Řím vydán násilnickým a hrubým mocem, právě tak slepým, jako jsou bouře a oheň podzemní, totiž baronům, jejich *consorteriím* a stranám. Místo aby se opět stal hlavou světa, upadl naopak do té míry, že byl již jen špinavým venkovským městem, které bylo zcela dobře možno přirovnati sousednímu Viterbu. Obyvatelstva v době jubilea r. 1350 bylo sotva o mnoho víc než 20.000.⁴⁰

Baronové, většinou původu germánského,⁴¹ zdědili, jak se zdálo, divokost a ničitelské pudy Vandalů, zpupností pak nezadali nic Aimerigofovi neb ostatním kapitánům, známým z messira Froissarta. Jejich otcové zavedli v Itálii pěštní právo; oni je nyní věrně udržovali. Pahorky římské byly jejich hrazenými tábory, celé město každodenním bojištěm, Kapitol pak, sídlo úřadů, obyčejně cenou, o kterou bojovali.⁴²

V prvních letech čtrnáctého století Orsiniové drželi severozápad obvodu městského,

totiž okolí svatého Petra, Vatikán a Andělský Hrad, kdežto jejich protivníci, Colonnové, byli pány severovýchodu a moc jejich sahala od Porta del Popolo až po Quirinal. Na Caeliu a Palatinu vládli Frangipanové; jejich soupeři, rod Anibaldi, sídlili jižněji ve čtvrti lateránské, Aventin byl opevněným středem Savelliů. Contiové měli ve své moci *fora*: Augustovo, Nervovo i Cesarovo, Gaetanipak *Insulu*, to jest ostrov tiberský. A každá z těchto čtvrtí měla svou tvrz, své hradby a bašty. Architektura válečná nikdy nebyla vynalézavější. Skoro všechny památky starého Říma, divadla, cirky, lázně, vítězné oblouky, ano i hrobky⁴³ byly přeměněny a organisovány k útoku nebo k obraně. Orsiniové např. si svou tvrz Arpacatu vybudovali ze zbytků divadla Pompeiova a opevnili se v Náhrobku Hadrianově. Colonnové si podobně za opěrný bod vzali Hrobku Augustovu. Vítězný oblouk Titův, Constantinův i ten, jemuž jméno dal Janus Quadrifons, zařadili Frangipanové v o-

pevnění své tvrze na Palatinu, kterážto sama utvořena byla z nakupených starých památných staveb. Anibaldiové s nimi bojovali o trosky Colossea, ohromnou to pevnost, doplněnou palisádami. Savelliové měli divadlo Marcellovo a z mramorových balvanů Emporia si pro svůj aventinský palác postavili velkou obrannou baštu, zvanou Marmorata.⁴⁴

Snadno si představíme, co se dalo s památkami římskými takto přetvořenými a neustálým útokům vydanými.

Když Jindřich Lucemburský, císař německý, jehožto příchod do Říma r. 1312 rozštěpil šlechtu na Welfy a Gibeliny, s pomocí Colonnů chtěl z Lateranu, kde se byl usadil, táhnout na Vatikán, který drželi Orsiniové, bylo mu slézti Kapitol a klášter Ara Coeli, obsadit věže a převracet barikády. Přišel však k Náhrobku Hadrianovu, závoře to nepřekročitelné, musel se vzdát myšlenky, aby na krále římského byl korunován ve chrámě sv. Petra. Ale za zády jeho hord hořely čtvrti města. Ten, kte-

rého Dante pozdravil tituly nejvyššími, *mundi rex et Dei minister*, onen „alto Arrigo“, pro kterého uchoval trůn ve svém Ráji, šilhavý na levé oko král německý, stal se tak, zacvičiv se již v Brescii, hodným následovníkem Genserichovým a novým katem Říma.

Tragikomická výprava Ludvíka Bavorského nebyla tak krutá; ale jakmile císař tento za hanlivého křiku Římanů i se svým protipapežem a schismatickými kardinály odťáhl, byly zase paláce jeho gibelinských přívrženců zapáleny.

Lidové vzpoury pak nezpůsobily městu méně škod než rivalita baronů a vpády cizinců. Současní kronikáři tu užívají zajímavého výrazu, když se zmiňují o vzpourách lidu: „*feciono popolo*, dělali národ“, píší oba Villaniové. To znamená: lid, maje již dost neustálého hřmotu zbraní a přesycen jsa týráním, náhle se rozvzteklí. Shromáždí se na náměstí Kapitolském; svine se jaksi do klubka, vyskočí, zmocní se paláce senatorů, vy-

žene odlud jeho držitele, ustanoví na jejich místo kapitána podle vlastní volby a pak se rozplyne po městě, pleně obydlí šlechty a snaže se tvrze jejich srovnati se zemí. Nuže, viděli jsme právě, jaké to byly tvrze. Tak r. 1312 po odchodu Jindřicha Lucemburského lid přinutil k útěku oba senátory Francesca Orsiniho i Sciarru Colonnou, vynesl na Kapitol Jacopa Arlottiho, obořil se na paláce velmožů a pustil se i do Andělského Hradu. Solidnost starořímského kamene tu zase jednou zachránila Hadrianův náhrobek. Ale jiné památné budovy neodolaly zuřivosti útočníků. Podobně i boje, které proti baronům r. 1347 vedl tribun Cola di Rienzi, zanechaly na městě stopy nových ran. Mezi jednotlivými těmito vzpourami pak zase vždy začínaly prudké, divoké a nesmířitelné třenice mezi Colonnou a Orsinskými.

A ještě jiný zhoubný činitel, neustálý a methodický, hroznější ještě než zeměřesení a války občanské, ničil pozvolna krásy a půva-

by antického Říma; bylo to dílo kamenníků a vápeníků. Mramorové balvany, brané z uměleckých památek pohanských, prodávaly se jako obyčejné kamení z lomů, sloužící za stavivo, zvlášť na chrámy křesťanské. Ještě dnes poznáváme na kathedrále v Orvietu kameny z Colossea. Sloupy a sochy mramorové, rozřezané a rozbité, házeny do pecí vápenek. A tak císařský mramorový Řím, kterému musel uhnouti cihlový Řím přísnější republiky, měl za nějaká tři století zaniknout neustálým přičiněním obskurních těchto hrobařů.⁴⁵

Vyličme nyní několika slovy, jak si možno tedy představit procházku Římem okolo polovice čtrnáctého století.

Návštěvník prošel severní branou, bývalou to *Porta Flaminia*, která se nyní stala *Porta del Popolo*, a octnul se ve čtvrti nízkých domků, vystavěných z hlíny a krytých slamou, jejichž okénka byla v noci chráněna těžkými dřevěnými okenicemi. Takových obydlí byla plná rovina, kterou ohraničují Monte Pincio,

Kapitol a Tibera. Z nich se skládalo skoro celé město. Ostatní prostor, ležící mezi starými, omšelými a vydrolenými hradbami, to jest asi dvě třetiny bývalého Říma, byl osázen tu a tam vinicemi a olivami, z velké části jej pokrývala lada, ba i močál. Čím dále přichází vnikal k jihu, tím trapnější se ho zmocňoval pocit pustoty. Forum, kde římský národ se kdysi scházel k hlasování o svých zákonech a k volbě svých úřadů, stalo se trávníkem, kde mezi ubohými troskami sloupů bylo možno spařit pasoucí se stáda. Na mlčících pahorcích se začínaly rozdrobovat velebné svatyně. Kozy se pásly na nádvoří opuštěných klášterů.

Nějakého veřejného zařízení za účelem čistoty, jaké i statuta tehdejší na př. v Avignoně zvala *mondice*, v Římě čtrnáctého století takřka vůbec nebylo. Ulice, jimiž chodila stáda koz a vepřů, byly plny různého smetí, z něhož nejhoršími byly kostry nebo vnitřnosti pošlých zvířat. Kolem *Porta Settimania* na příklad, ačkoli na místě tom bylav době jubilea

velká frekvence, byla hotová stoka. Uličky pak, které vedly ke hnízdům baronským, byly většinou zavřeny ohromnými řetězy nebo zastaveny barikádami. Koňmo se tam nikdo nedostal a pro pěšce, zvláště pak pro ženy a dívky, by bylo neopatrným bývalo odvážit se tam za soumraku. Bezpečnost chodců byla na stejné výši jako čistota ulic.⁴⁶

III

l'vo pensando, e nel pensier m'assale.
Una pietà si forte di me stesso,
Che mi conduce spesso
Ad altro lagrimar ch'i non soleva...
(Petrarca, Canzona XVII.)

Poutník, kterého jsme zanechali v hospodě blízko Porty del Popolo, byl by se jistě víc než kdokoli jiný zarmoutil smutným vzezřením Říma, kdyby jej byl pozoroval při takové volné toulce, jaké tolik miloval. Ale procházejí *urbem vastatam*, jako kdysi po prvé před patnácti lety, byl by také víc než kdo jiný býval schopen poznati ve velebě trosek nádheru císařů. Nyní si na bolestném lůžku vzpomínal na potulky, které mezi sedmi pahorky i vně hradeb podnikal s učeným Giovannim Colonnou di San Vito, bratrem to

starého Štefana, na chvílky oddechu, ku kterým obyčejně usedali po každé procházce u lázní Diokletianových, v hodinu, kdy zapadající slunce kladlo na zmrzačené město plášť ze zlata a purpuru. Vzpomínal na tehdejší hovory za ticha večerního. Když se z Avignonu vydával na tuto cestu, tu kardinál Giovanni, syn Stefanův, pokládal za moudré obrnití jej proti pravděpodobnému zklamání. Ale byla to starost zbytečná, neboť ve skutečnosti se mu Řím objevil větším, než si představoval, a zakusil-li jakého překvapení, záleželo v tom, že někdejší paní světa nevítezila rychleji.⁴⁷ Tou dobou totiž v jeho srdci vyvstala velkolepá naděje: pokládal obnovení moci Říma za možné; snil o všesvětovém *římanství*. Aby se Řím znovu zrodil ke své bývalé slávě, k tomu by bylo stačilo, aby si uvědomil slávu tu; aby se stali hodnými svých předků, bylo by Římanům stačilo objeviti smysl slov, vyrytých na starých mramorech.

A hle, nyní již pochyboval, zda představa

tať nebyla pouhou marnou hříčkou básnické jeho obraznosti. Co se stalo z Coly di Rienzo, s kterým se kdysi setkal v Avignoně, člověka to zvláštního úsměvu a slova sladkého jako čerstvý med, o němž se domníval, že má duši Brutovu? A co se stalo se Stefanem Colonnou, štědrým jeho hostitelem při první návštěvě Říma? Petrarca si vzpomínal na předtuchy starcovy a s hrůzou pomyslel na kaluž krve u Porta San Lorenzo.⁴⁸

Jakmile mohl povstati, první starostí jeho bylo vykonati návštěvy basilik, předepsané od papeže. Vmísil se v zástupy, pějící žalmy a beroucí se od svatého Petra k svatému Janu a odtud k svatému Pavlu nepřetržitým procesím jezdců i pěších, dlouhým jedenáct mil. Ačkoli nejhlavnější slavnosti již minuly, příliv poutníků byl pořád ještě značný. Místy se tísnili v ulicích, úzkých až k zadušení. Ale nebyla to již hlučná tlačence prostého lidu, jako o hlavních dnech jubilea; mnozí z těchto posledních poutníků římských, vznešení páni a

krásné dámy, jeli na klusácích a mimochodnících a měli na své hospodě četné služebníctvo a bohatý stůl, kde se nešetřilo drůbeží a vzácnou zvěřinou, čistým vínem a kořením. Především pak mluvil lid o kněžně, příšle z dalekého severu, podivuhodné svou prostotou i svými ctnostmi a zvláště silou svého slova. Viděla prý Krista a slyšela jeho hlas v klášteře své vlasti a Syn Boží prý ji propůjčil dar prorocký. Obydlí její bylo neustále obleženo davem, chtivým zázraků. Jmenovali ji Brigitou Švédskou.

Petrarca sám se stal brzy předmětem obecné zvědavosti. Mnozí Římané si ještě vzpomínali, jak jej viděli při jeho korunovaci 8. dubna 1341, a mezi sebou si připomínali jednotlivosti oné ceremonie; patriciové i lid byli troubou svoláni na Kapitol, před palácem senátorským spousta lidstva, poeta v plášti královském přicházel v průvodu dvanácti hochů, oblečených v šarlat... Jak ten někdejší triumfátor se změnil! Vlasy předčasně bílé, které

tenkrát dodávaly milého půvabu jeho mládí, byly nyní vlasy starcovými. Jeho mdlé oči hledaly zvolna mezi davem přátele a nenalezaly jich. A šel-li mimo, zůstávalo dnes kolem něho ticho.

Jest pravda, že divadlo, které se kolem naskytovalo jeho očím, smutku jeho přidávalo ještě hořkost velkého zklamání. Tento lid římský, jež on obhajoval a oslavoval, jevil se mu nevyléčitelně pokleslým. Řím jubilejního roku byl jen jedinou hospodou, všichni obyvatelé se snažili vyssáti z poutníků co nejvíc zlatých, tolarů, solidů. Zdaž se nevyprávělo, že přes všecku hojnost potravin vyhnali ceny do výše, zdržující uměle dovoz cizího vína, obilí a píce?⁴⁹

Kardinál legát, messire Annibaldo da Cicciano prohlásil, že poutníci příšle z daleka jsou dispensováni od patnácti návštěv kostelů, předepsaných bullou papežskou, že plnomocné odpustky jim mohou býti uděleny již prvního týdne — ale v Římě z toho byla „magna mur-

muratio“. Nadávali mu i kacířů!⁵⁰ Kamení a šípy lítaly proti obydlí legátovu. Jednoho dne, když tento messire Annibaldo jel ulicemi, bera se od sv. Petra k sv. Pavlu v čele processí, byly na něho ze zamřížovaného okna malého domku samostřílem vymršťeny dva kameny, jeden netrefil, druhý však prorazil červený klobouk a zůstal v něm vězet. Ubožák se k smrti polekal. Zmaten, s tváří zardělou, nemohl již vydržet v Římě, ale rukama o sebe bije a nohou dupaje, volal toužně po Avignonu:

„Kam jsem to přišel? Ah, Říme pustý! Lépe by mi bylo v Avignoně býti malým farářem než v Římě velkým prelátem! Útočili na mne v mém paláci, šípy po mně stříleli a já ani nevím, koho stíhat pomstou!“⁵¹

Ve svém zmatku obviňoval až i Colu di Rienzo, kterého prý kdosi přestrojeného potkal na ulici města. Konečně legát papežský za hanebných pokřiků luzy takřka utekl, jako kdysi Ludvík Bavor, a zemřel brzy na to —

snad nepřírozenou smrtí — v Campagni, zalité letním sluncem.⁵²

Petrarca slyše o těch věcech si pravil, že Řím, město svaté, není o nic lepší než obludný Babylon v Gallii, a že lodička sv. Petra bude asi ještě dlouho přivázána mezi lodicemi Rhony. Přirovnával hlavní město křesťanstva k Florencii, kterou byl před několika týdny navštívil. Tam žilo občanstvo nových lidí, pilné a hrdé, svobodně rozhodující o svých osudech; ulicemi zněl ruch řemesel a zlato cinkalo na stolech; kovář bušil do železa na kovádlině, zpívaje verše Dantovy⁵³; návrší na Arnu byla plná bílých vil a stinných zahrad. A zde, na křovinami pokrytých březích Tiberu, začínali se večerem potloukat a výti vlci jako za časů Rhey Sylvie.

Ba i projevy víry, zpěv žalmů, který se nesl ulicemi jako dunění vzdálené bouře, mystická rozvášněnost, která otrásala těmi zástupy a vrhala je každého pátku nebo o slavnostech na zem v basilice sv. Petra, když tam kněží

vystavovali Veraikon, tvář Ježíšovu, na potním rouchu Veroničině,⁵⁴ hluk invokací, zoufalý křik, který se z bolestných srdcí nesl k rozpukaným klenbám, zpola zahaleným oblaky kadidla, a při tom neustálé cinkání peněz, kterým totiž také bylo provázeno udílení odpustků,⁵⁵ všechny tyto tak rozdílné výjevy vnášely do duše básníkovy znepokojení a nejistotu.

Někdy — řídčeji ovšem než v prvních měsících jubilea, — vnikali s velkým hlukem do kostelů zástupy kajicníků, zvaných také *flagelanty*, až po pás nahých, majících klobouky zpředu i zadu označeny červenými kříži. V drsných svých jazycích zpívali žalostné písně a při tom biči s železnými hroty si zuřivě rozdírali záda a ramena. Na konec jako podřetí padoucníci vrhali se na zem s rukama křížem.⁵⁶ Ačkoli Petrarca se byl často s fanatiky těmito setkal na svých cestách po Francii a Itálii, přece jejich barbarské projevy bouřily celé jeho nitro. To nebylo již vidění Krista

nebo Marie Panny, co zřely tyto oči děsem rozšířené. Ti nešťastníci prchali, prchali před mocnostmi temnoty zběsilým během, až vysílení klesali u stupňů oltářů, pokryti prachem a krví. Hluboce zbožný Petrarca si pravil, že jest pro člověka jiný způsob přiblížení se Bohu, způsob hodnější i Tvůrce i tvora k jeho obrazu stvořeného. A vzpomněl snivě na mlčenlivou modlitbu Laury, klečící *onoho rána* — v kostelíku Klarisek v Avignoně...

A zastesklo se mu po samotě ve Vaucluse. Upokojení, kterého přišel hledat u hrobu knížete apoštolského, toho konečně takřka nenašel, než jen v mlčení své chudé komůrky v hospodě, když se vracel k dílům pohanů. Jest to zvláštní; žije takto v minulosti, pronikal, jak se mu zdálo, clonu budoucnosti: měl předtuchu probuzení, omlazení, jakéhosi nového vykoupení lidstva zázrakem pohanské a vždy božské Eurythmie.⁵⁷ Ale ty časy ještě tenkrát nepřišly...

Několik měsíců předtím napsal z Mantuy

poetický pozdrav slínu Virgilovu.⁵⁸ Z Říma v prvních dnech listopadu rovněž píše poetický list Marku Varronovi.⁵⁹

„Netaž se mne na Řím, svou vlast, lépe jest jí neznati,“ píše pěvci Aeneidy.

A v listu příteli Ciceronovu staví proti době Augustově své obskurní současníky, nestarající se nijak o své dědictví ideální, chtějí jediné peněz.

A když se mu jeden z přátel, Barbaťo di Salmona, v dopise omlouval, že ho na pout nedoprovázel, odpovídá mu ve svém listu těmito řádky: „Buď rád, že jsi nešel, neboť kdybychom byli spolu bývali v Římě, nebyly by to chrámy Páně, kam by nás byly naše kroky nesly s horlivostí dobrých křesťanů, nýbrž ulice města by byla zlákala zvědavost básníků.“⁶⁰

A jakmile vykonal předepsané stationes (t. j. návštěvy kostelů) a modlitby a získal tak odpustky milostivého léta, messire Petrarca vsedl opět na koně a doprovázen jsa zase starým knězem na bujném hřebci, dal se k Arez-

zu. Když oba poutníci na návrší spatřili hrdé město, jeho hradby a věže, jal se básník vyprávěti:

„Zde jsem se narodil r. 1304, dvacátého dne měsíce července na úsvitu, ve čtvrti zvané *Zahrada*. Téhož dne dvě strany mezi sebou bojovaly o město.“⁶¹

A zastavil se na okamžik při těch slovech, mysl na soupeřící síly, které již od tolika let spolu bojovaly o jeho srdce, jeho ubohé lidské srdce...

POZNÁMKY

¹ Matteo Villani: *Cronica*, Lib. I, Cap. LVI.

² Původ Jubilejí jest prastarý. Možno je viděti hned v knihách Mojžišových. Podle Giovanniho Villaniho (*Istorie florentine*, Vol. IV, Cap. XXXVI) Bonifác VIII. neučinil nic nového, nýbrž následoval a posvětil pontifikálně starou katolickou tradici, neboť bylo obyčejem, že papežové udělovali plnomocné odpustky na začátku každého století, o Vánočním Božím Hodě. Muratori naopak (*Annali d'Italia*, Vol. XI, Anno di Cristo MCCC) připouští, že Bonifác „vynalezl“ všeobecné Jubileum. Ještě jiní pak dokazují, že jest to přizpůsobení stoletých her starověkého Říma náboženství Kristovu.

Podle bully Bonifáce VIII. všeobecná pout k hrobu svatého Petra měla se obnovovati vždy po stu letech. Lhůta ta byla zprvu zkrácena na padesát let Klementem VI. (viz poznámku 8.), potom na pětadvacet let Sixtem IV. r. 1474.

³ Latinské *romeus*, italské *romeo*, starofranc. *romel*. Matka Johanny d'Arc měla příjmi Romée (Isabella Romée), asi proto, že vykonala pout do Říma. *Romel* byl však též poutník vůbec.

⁴ Guglielmo Ventura: *Cronica d'Asti*, cité par Muratori (*Annali d'Italia*, Vol. XI, p. 657).

⁵ Giovanni Villani: *Istorie florentine*, Vol. IV, Cap. XXXVI.

⁶ Giovanni Boccaccio: *Decamerone*, Prima Giornata.

⁷ Francesco Petrarca: *De rebus familiaribus*. Lib. XI, Ep. VII.

Matteo Villani: *Cronica*. Lib. I, Cap. VI.

⁸ Po každém konklave Římané posílali poselství do Avignonu, aby přísahali věrnost a oddanost novému veleknězi a aby ho pozvali, by se usídlil v Římě. Právě tak r. 1342, osmnáct představitelů Města, zvolených ze tří tříd obyvatelstva, z magnátů, občanů a drobného lidu, bylo vysláno ke Klementovi VI.; ti mu přísahali věrnost a zapřísahali ho, aby se vrátil do Říma; kromě toho prosili ho, aby zkrátil lhůtu nového Jubilea o padesát let. Nezdá se, že Petrarka zúčastnil se tohoto poselství; doprovází je však poetickou epištolou, věnovanou papeži (*Carm. Ep. II, 91*), Cola di Rienzo, jenž přišel do Avignonu v lednu 1343., obnovil prosby svých spoluobčanů. Toto pozdní lnutí Římanů k vyhnaným papežům mělo ostatně pozadí zřejmé; věděli, jak pravi Froissard, že „všechny užitek z Obecného Milostivého Léta hřnul se do města Říma a do okolí“ (Froissard, *Chroniques*, Liv. IV., Chap. LXVII, při Bonifáci IX.) Bulla Jubilea na r. 1350, (*Unigenitus Dei filius*) byla vyhlášena 27. ledna 1343.

⁹ Matteo Villani, *Cronica* Lib. I. Cap. LVI.

¹⁰ Laura zemřela 6. dubna 1348 morem.

¹¹ Petr.: *Fam.* I, IV. Petrarka byl jedním z nejhorlivějších cestovatelů středověku. Možná ho pokládali za vzdáleného předchůdce moderního *turismu*. (Cf. Ambrogio Leati: *Viaggi di Francesco Petrarca in Francia, in Germania ed in Italia*, Milano, MDCCCXX, a Giosué Carducci: *Il Petrarca alpinista*, Prose, p. 915, Nicola Zanichelli, Bologna.)

¹² „... che dolcemente mi consuma e mi strugge.“

¹³ Petrarka napsal na smrt tohoto přítele jeden ze svých nejkrásnějších sonetů: *Sennuccio mio, benché doglioso e solo*. (Son. XIX, p. 108, ve vydání Leopardi-Ambrosoli, Firenze, Barbèra.)

¹⁴ Na diplomu, který mu po jeho korunovaci 8. dubna 1341 na Kapitolu poslali oba senátorové římské, Giordano Orsini a Orso del Anguillara, jest Petrarka nazýván velikým poetou a historikem: *magnum poetam et historicum declara-*

mus. Známo, že jeho nejdelší, třebaž ne nejslavnější báseň je latinské epos o Scipiovi Africkém, zvané *Africa*, začaté ve Vaucluse r. 1339.

¹⁵ Petrarka, přítel a chránělec Roberta Neapolského, byl pokládán za Welfa. Když mu kdosi vytýkal, že navštěvuje dvory Gibelinů, odpověděl básník, který znal svou cenu: „Ne já žiji u knížat, ale knížata žijí u mne.“

¹⁶ Matteo Villani, *Cronica*, lib. I, cap. LVI.

¹⁷ Candida nec blando teneat te murmure conjunx... psal mu Petrarka (*Epist. Poet. III, XXXIV.*)

¹⁸ Které ostatně tehdy ještě nebyly dokončeny.

¹⁹ Známo, jak něžným se stalo toto přátelství. Petrarka ve své závěti odkazuje Boccaciově, upadlému do chudoby, pět set zlatých florinů a svůj šat, „aby mu nebylo v zimě chladno“.

²⁰ Petr.: *Fam.*, lib. XI. Ep. I. (ad Bocc.)

²¹ Petr.: *Fam.* lib. IV. Ep. I. (O tomto záchvatu asketismu Petrarcova srovnaj Carducci: *Il Petrarca alpinista*, Prose str. 919 — 921.)

²² Petr.: *Fam.* Lib. X. Ep. III.

²³ Toto první setkání Petrarky s Laurou je rukou samého básníka zaznamenáno na rukopise Virgila, který náleží nyní Ambrosiánské knihovně v Miláně.

²⁴ Virgilova *Aeneida* I, v. 613. a 713., citované Petrarkou v jeho *Secretum*, 3. dialog.

²⁵ Petr. *Secretum* III. Turpe igitur aliquid interdum voluisti... poznamenává rozmlouvající Augustin.

Con lei foss'io da che si parte il Sole.

E non ci vedess' altri che le stelle; Sol una notte...

vzdychá básník (*Sestina* I.)

²⁶ Petr. *Fam.* lib. IX. Ep. III.: Importuna fores obsidet amica...

²⁷ Fuggendo la prigione ov' Amor m'ebbe... (Son. LX.) De carcere in carcerem migrare. (*Secr.* III.)

²⁸ I'son colei che ti dié tanta guerra (Rime, Son. XXXIV. ed. Leopardi-Ambrosoli.)

²⁹ Tato Petrarkova láska k nějaké paní z Ferrary, která trvala ještě i v roce jubilea, zůstává neobjasněnou. Básník vymýtil ze svého *Canzoniere*, jak se zdá, sonet a balladu, které se k ní vztahovaly. Narážku na tuto novou *ohnivou léčku* možno vidět ve verších:

Non volendomi Amor perdere ancora,
Ebbe un altro lacciul fra l'erba teso...

(Možno srovnat komentář Ferrari a Carducci v jejich vydání Petrarcových Rime (CCLXX) a zajímavý článek Cesareo: *Gli amori del Petrarca*, v *Giornale Dantesco*, r. 1900.)

³⁰ Petr. *Secretum* III.

³¹ Petr. *Africa* II. 431 — 457. Básník cituje tyto své verše v *Secretum* III. Tutéž myšlenku opakuje v *Trionfo del Tempo*:

Un dubbio verno, un instabil sereno
È vostra fama, e poca nebbia il rompe;
E'l gran Tempo a gran nomi è grand veneno... (v. 109—111)
Vidi ogni nostra gloria, al Sol, di néve... (v. 129)

Tanto vince e ritoglie il Tempo avaro;
Chiamasi Fama, ed è morir secondo (v. 142 — 143.)

³² Matteo Villani: *Cronica*, Lib. I. Cap. LVI.

³³ tamtéž.

³⁴ *Rufilo crine Suevus*. Petr. *Epist. Poet.* III., XXXIV. ad Gulielmo di Pastrengo.

³⁵ Petr. *Fam.* Lib. XI. Ep. I. Z tohoto listu, Petrarco po příjezdu do Říma Boccacciovi poslaného, čerpáme také detaily příhody v následujících řádcích líčené.

³⁶ Stojí na zbytcích bývalého *Pons Milvius*, slavného vítězstvím Konstantinovým nad Maxentiem. (Freska Rafaelova ve Stanzích vatikánských.)

³⁷ Věž ta dosud stojí. Vidět ji, dosť nakloněnou, u kostela

sv. Kateřiny Sienské. Jmenují ji také *Věž Nerona*, hrajícího na loutnu k požáru Říma. Ve skutečnosti jest z XIII. stol., pravděpodobně ji vystavěli Gaetani.

³⁸ Dnes v malé uličce *Věž Contiův*, poblíž ulice Cavoury. Jest z r. 1216 a má latinský nápis od Pierra Conti.

³⁹ Matteo Villani: *Cronica*, Lib. I. Cap. VI. Petr. *Fam.* Lib. XI. Ep. VII.

⁴⁰ Číslice nejistá. Papencordt ve svém dile o Colovi di Rienzo připouští v Římě z r. 1312 šedesát tisíc duší. Petrarca, který zveličuje vše, co se týká Říma, mluví v jednom ze svých listů (*Fam.* Lib. III. Ep. II.) o „nesčetném národě“ města věčného. Moderní historikové stanovili počet 17.000, s určitostí, o niž se možno přit.

⁴¹ Gregorovius ve své *Geschichte der Stadt Rom im Mittelalter* (6. svazek, 11. kniha, 6. kap., str. 258, Cotta, Stuttgart 1885) vypočítává neméně než 33 rodin germánských mezi římskými velmoži XIV. stol. Jmenuje mezi jinými Anibaldi, Conti, Gaetani, Savelli. I Colonnové sami přišli pravděpodobně od Rýna. Původ Orsiniů je neznám. Německý historik tedy dotvrzuje vášnivé tvrzení Petrarkovo a jeho invectivy v listě ke Colu di Rienzo a k národu římskému proti „cizáckým lotrům“, kteří znectili a zničili město Césara Augusta. (Petr. *Epistolae Variae*. XLVIII. *Epistola hortatoria*.)

⁴² Řím byl tehdy spravován dvěma senátory. Orsiniové a Colonnové se střídali na Kapitolu tak jako jistá ministerstva v naší Třetí Republice. Někdy také byly vlády koaliční. Papežové v Avignonu, kteří nedbali o to, osobně zasahovat do těchto soupeřství, schválili obyčejně beze všeho všechny změny. Jest zajímavé konstatovati, že to byl papež původu francouzského, Klement V., který uznal první z lidového hnutí vzniklou komunu demokratickou v Římě (1310. „*Lidový Výbor třinácti*“).

⁴³ Náhrobek Caecilia Metelly na příklad na silnici Apijské nedaleko brány sv. Sebastiana byl přeměněn od Gae-

tanů a Šavelliů ve tvrz, o niž se v současných kronikách často mluví pod jménem *Capo di Bove*, podle výzdoby římsy. Polokruhovitá stavba ta dosud stojí a možno v ní pozorovat žlutavé kameny původního mausolea.

⁴⁴ Gregorovius, *Geschichte der Stadt Rom*, 5. sv.

⁴⁵ Mniši v mlčení svých cel již vyškrali a pemzou uhladili staré pergameny, aby místo děl básníků a mudrců římských napsali na ně noty zpěvu gregoriánského. Veškera antická civilisace, zdálo se, je zasvěcena smrti.

⁴⁶ Baroni poskytovali ve svých palácích asyl všem zákeřníkům. *Statuta Římská* z oné doby jsou připravena i na nejpodivnější případy přepadání, na př.: Si quis alicui mulieri pannos de dorso inciserit tondendo eos super genum... (Citováno od Carla Segrèa v jeho *Studi Pelrarcheschi*, Le Monnier, Florenc; také v Bulwerově románě *Cola die Rienzi* (i do češtiny přeloženého. Pozn. překl.) možno naléztí dosti přesný obraz tehdejších mravů).

⁴⁷ Petr. *Fam. Lib. II. Ep. XIV.*

⁴⁸ Cola die Rienzo byl tribunem sedm měsíců, od 19. května do 15. prosince 1347. Vyhnal z Říma barony a počtvě Colonny, kteří se pokoušeli do města se vrátit (boj u Porty San Lorenzo 20. listopadu 1347), byl tento diktátor, syn krčmáře z Reoly, jakýmsi druhem velikášství, sahajícím někdy až k šílenství; opuštěn jsa římským lidem, uprchl z Kapitolu 15. prosince 1347. V době jubilea z r. 1350 vedl, zdá se, život poustevnický mezi *fraticelly* na hoře Majella v pustých Abruzzách. Dostav po mnohých protivnostech milost od papeže Innocence VI., vrátil se triumfálně do Říma 1. srpna 1354, ale již 6. října téhož roku zahynul v povstání lidu. Jest z nejzajímavějších postav středního věku. Římská revoluce z r. 1347 se jeví v šedé minulosti s mnohých stránek jako slabý pokus velké revoluce z r. 1789. O Colovi možno užiti slov, která Schiller praví o Wallensteinovi: Jeho obraz v dějinách je nevyhraněn. Byron jej opě-

voval. Bulwer jej učinil hrdinou svého románu, Wagner pak dle tohoto i hrdinou opery. D'Annunzio jej pokládá za sprostého komedianta a zbabělce. Gregorovius mu připisuje znamenitý bystrozrak politický. Jistá věc je, že tento středověký Garibaldi, Garibaldi mystický a karikaturní, — tribun vznešený a kandidát Ducha Svatého, jak se rád nazýval v dopisech ke Klementu VI. a svému příteli Petrarkovi — často byl nerozhodný a nikdy neměl vlastností válečníka. — Jedná o něm: *La Vita di Cola di Rienzo, Tribuno del Popolo Romano*, scritta da incerto autore nel secolo decimo quarto, ridotta a migliore lezione da Zefirino Re Cesenate, Borlandini, Forlì 1828, na niž se zakládají všechny pozdější studie; Papencordt, *Cola di Rienzo*.

⁴⁹ Matteo Villani: *Cronica*, Lib. I. Cap. LVI.

⁵⁰ Ah ah! a lo pafarino! (*Vita*, pag. 106.)

⁵¹ Dove sono io venuto! Ah! Roma deserta! Meglio mi fora essere in Avignone piccolo pievano, che in Roma grande prelato; hannomi combattuto a casa nel palazzo; poi mi hanno balistrato; non saccio di chi vendetta fare. (*Vita*, pag. 215-216.)

⁵² Naivní kronikář velmi dramaticky popisuje konec tohoto nešťastného preláta. (*Vita*, str. 218-221.)

⁵³ Srov. Carducci: *Dante e l'età che fu sua*, *Prose*, str. 157.

⁵⁴ Giovanni Villani: *Istorie florentine*, Vol. IV. Cap. XXXVI.

Matteo Villani: *Cronica*, Lib. I. Cap. LVI.

⁵⁵ Giovanni Villani, *Op. cit.*

⁵⁶ „Léta Páně MCCCXLIX. chodili mrskači a přicházeli zvláště z Němec; a byli to lidé, kteří konali veřejné pokání a bili se řemeny s železnými kuličkami a špicemi tak, že si rozdírali záda a ramena, a zpívali písně tuze žalostné o narození a umučení našeho Pána...“ (Froissart: *Chroniques*, Livre I. partie II. chap. V.) O podobných případech poblouzení náboženského slyšíme r. 1924 ze sovětského Ruska, zvl. jižního. Venkované

opouští její houfně svá obydlí, postaví si v lese ohromný kříž a táboří tu pod širým nebem kol tohoto znamení vykoupení.

⁵⁷ O Petrarkovi jakožto obnoviteli starého písemnictví jednají hlavně: Voigt: *Wiederbelebung des klassischen Altertums*, Berlin, Reimer 1880; — Pierre de Nolhac: *Petrarque et l'humanisme*, Paris, Champion 1907. — Finzi: *Petrarca* cap. VII. Firenze, Barbera, 1900.

⁵⁸ Petr.: *Ep. Ludg.* 1601. p. 681.

⁵⁹ Petr.: *Fam. Lib.* XXIV. Ep. VI.

⁶⁰ Petr. *Fam. Lib.* XII. Ep. VII.

⁶¹ Petr. *Sen.* VIII. Ep. I.

KURS 15.
v prosinci l. P. 1925.

Z FRANČINY PŘELOŽIL
DR. FRANTIŠEK ODVALIL
TISKEM

VIKTORA DVOŘÁKA
V MOR. BUDĚJOVICÍCH
NA SKLADĚ U
MARTY FLORIANOVÉ
VE STARÉ ŘÍŠI NA MORAVĚ

DEO GRATIAS